

İbn Yemîn'in Gazellerinde Çiçekler, Ağaçlar ve Meyveler

Flowers, Trees and Fruits in the Ghazals of Ibn Yamin

Yasemin YAYLALI

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assistant Prof., Ataturk University, Faculty of Literature,
Department of Persian Language and Literature,
Erzurum / TURKEY
yasemin_yaylali@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6904-1471

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Eylül / September 2017

Kabul Tarihi / Date Accepted: 04 Aralık / December 2017

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.29288/ilted.338354

Atıf / Citation: Yaylali, Yasemin. "İbn Yemîn'in Gazellerinde Çiçekler, Ağaçlar ve Meyveler". *ilted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi* sy. 48 (Aralık 2017): 271-297.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilabiyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Fars edebiyatının önemli şairlerinden olan İbn Yemin, Beyhak'a bağlı Feryümed köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaştan itibaren şiir söyleyen şair, dönemin ileri gelenlerinin meclislerinde bulunmuş ve onlara methiyeler söylemiştir. İbn Yemin, şiirlerini akıcı, sade ve anlaşılır bir dille söylemiş; anlaşılmasız kelime ve tamlamalardan kaçınmıştır. Horasan üslubunu kullanan İbn Yemin kaside, gazel ve rubai gibi farklı nazım türlerinde başarılı olmasına karşın sosyal ve ahlaki konuları içeren kıtalarıyla şöhret bulmuştur.

Söz konusu çalışmada İbn Yemin'in Divân'ında yer alan gazelleri Farsçadan Türkçeye çevrilerek incelenmiştir. Gazellerde geçen gül, nergis, yasemin, lale, nilüfer, menekşe vb. çiçekler; servi, söğüt, çınar vb. ağaçlar; elma, ayva vb. meyveler tespit edilerek bunlar hakkında genel bilgiler verilmiş; bu çiçek, ağaç ve meyvelerle yapılan tamlamalar, ifade ettikleri anlamlar ve bunlarla çeşitli unsurlar arasında kurulan ilgiler örnekleriyle dikkate sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İbn Yemin, Gazel, Çiçek, Ağaç, Meyve.*

Abstract

Ibn Yamin, who is one of the significant poets of Persian literature, was born in Faryümad, a province of Beyhak. The poet, who read poems since he was a little child, attended the notable gatherings of the period and sang praises to them. Ibn Yamin sang his poems with a fluent, simple and clear language; and avoided confusing words and noun phrases. Ibn Yamin, who used the Khorassan dialect, became popular with his fragments about social and moral subjects though he was successful at writing different types of poetry such as odes, ghazals and rubaia.

In this study, Ibn Yamin's ghazals in his Diwan have been analyzed by translating them from Persina to Turkish. Flowers mentioned in the odes; such as rose, daffodil, jasmine, tulip, lotus, violet; trees such as cypress, willow and plane tree; fruits such as apple and quince have been determined, information has been given; noun phrases made with these flowers, trees and fruits, their meanings and various elements with these have been presented to the attention of the readers.

Keywords: *Ibn Yamin, Ghazal, Flower, Tree, Fruit.*

Summary

Ibn Yamin, who is one of the popular poets of the 8th century of Islamic calendar, was born in a village called Faryümed in Beyhak. Ibn Yamin started to sing poems since he was a little child; he was familiar with almost all the fields especially medicine and literature. He attended the assemblies of Commanders, Viziers and notable people of the period and sang praises for them.

İbn Yamin, who used a plain and fluent language in his poetry, adopted the style of Horasan. There are three hundred twenty-four lyrics of İbn Yamin in his analyzed Divan. İbn Yamin sometimes used some flowers, trees and fruits in his three hundred twenty-four lyrics. We can categorize the flowers, trees and fruits in his Divan as: Flowers; Cercis Canadensis, rose, tulip, violet, daffodil, wild rose, nesteren, lotus, basil, hyacinth, iris xiphium, gillyflower, jasmine. The trees are; plane tree, elm tree, stone pine, cypress, sidre, willow tree, buxus tree, and ailanthus.

Fruits are; quince, almond, apple, peanut, jujube. İbn Yamin used the aforementioned flowers, trees, and fruits figuratively by using figures of speech and he often used them as similes; he rarely used them with their real meanings and as common nouns. İbn Yamin created an association

between the flowers, trees, fruits and face, cheek, eye, hair, height, back of ear and peach fuzz etc. in terms of colour, smell and shape. Of course these things have been used by the other poets of the Classical Persian literature as poetic themes, but İbn Yemin has added his own style and tone to these things and created a different kind of beauty. If we summarize the use of flowers, trees and fruits in the lyrics of İbn Yemin, the categorization would be like;

The use of flowers in brief is that the poet uses the leaves of redbud which is a symbol of coming of the spring and likens these leaves to ears, and sometimes due to its red colour it is likened to the beautiful red face of the beloved. The poet often likens the red rose to the face of the beloved because of its colour, smell and shape, sometimes to the beloved one herself, to her height, figure, sweat, the blood of the lovers and gold; sometimes the love between the rose and the nightingale has been mentioned; sometimes the poet tells about the coming of the spring by using phrases such as the time of the roses or rose period. In addition, the rose garden associated with the rose itself is likened to the face of the beloved and coming together; sometimes it is used while the poet is telling about the time of the spring.

The tulip is likened to the cheek, face, bloody tears, chalice and heart; sometimes the word tulip is used with its denotative meaning. In three different parts, the beautiful face of the beloved and the face of the lover got wet with bloody tears are likened to tulip garden. Lotus flower which grows up in water is likened to the pupil of the eye, weeping eye, even to daffodil (eye), violet (peach fuzz), hyacinth blossom (hair).

Jasmine, which has hundreds of types with sweet smells and different colours such as white, yellow or red, is likened to the face, cheek, back of the ear, figure and sweat of the lover; the poet sometimes wanted to create a similarity between the blossoming of jasmine with a person's wearing a pearl necklace.

If we would like to summarize the use of the trees; cypress which never drops its leaves, is always green and tall is likened to the height of the lover. The stone pine, which is always green, having a very long height and a sweet smell, is used for the coming of the spring; once it was likened to the upright figure of the lover.

Willow tree, which is one of the long and fruitless trees of Salicaceae family, thin with long leaves and grows beside the rivers, is used for mentioning the coming of the spring; in another part it is likened to the trembling of lover's heart.

The use of the fruits is that; a big hairy fruit quince with its yellow colour is likened to the pale cheek of lover's sad face who feels depressed due to longing for the beloved. The poet likens the almond to the eye of the beloved for twelve times and for once it is likened to the eye of the lover. The apple is likened to the dimple of the lover due to its colour and shape.

Giriş

Emîr Fahrüddîn Mahmûd b. Emîr Yemînüddîn-i Tuğrâî¹, hicri sekizinci asrın ünlü şairlerindendir. İbn Yemîn mahlasını kullanmıştır.² Beyhak'a bağlı Feryümed köyünde doğmuştur. Doğum tarihi bilinmemekle beraber şiirlerinden hareketle 685-687 (1286-1288) yılları arasında olması muhtemeldir.³ Âlim ve şair olan babası Emîr Yemînüddîn-i Tuğrâî aslen Türk soyundandı.⁴ Sultan Muhammed Hudâbende Olcaytu zamanında Feryümede yerleşmiş⁵ ve Horasan veziri Alâeddin Muhammed Feryümedî'nin defterdarlığını yapmıştır.⁶

Küçük yaştan itibaren şiir söyleyen İbn Yemîn özellikle tıp ve edebiyat olmak üzere tüm ilimlerde bilgi sahibi olmuştur.⁷ Döneminin emir, vezir ve ileri gelenlerinin meclislerinde bulunmuş ve onlara methiyeler söylemiştir.⁸ Bir süre Tebrizde Gıyâseddin Muhammed'in sarayına intisap edip onun için kasideler söylemiş; ardından Horasan valisi Hâce Alâeddin Muhammed'in hizmetine girmiştir. Saray şairliği yanında tuğracılık ve defterdarlık görevlerini de Hâce Alâeddin'in öldürülmesine kadar yerine getirmiştir.⁹ İbn Yemîn, Serbedâriler ve Kertler arasında meydana gelen savaşta esir düşmüştür.¹⁰

Horasan üslubunu kullanan İbn Yemîn'in şiir dili sade, akıcı, anlaşılırdır.¹¹ Kaside ve gazel, rubai ve mesnevi nazım şekillerinde de başarılı olan İbn Yemîn, ahlakî, sosyal, eğitici kıtalarıyla şöhret bulmuştur. Kıtalarında ahlakî konulara değinmiş; öğüt ve nasihatlerde bulunmuştur. İbn Yemîn, Firdevsî, Unsûrî, Ferrûhî-i Sîstânî, Sa'dî gibi şairlerden etkilenmiş ve bu şairlerden bazılarının şiirlerine nazireler yazmıştır.¹² İbn Yemîn'in eserleri arasında esir düştüğünde ortadan kaybolan ve sonra yeniden tertip ettiği kaside, gazel, kıta, terkihibend, terciibend, ve rubâilerden oluşan *Divân*'ı vardır.¹³ *Divân*'ı dışında Senâî'nin *Kârnâme-i Belh*'ine benzeyen *Kârnâme* adlı eseri; Nûşirevân'ın hikmetli sözlerine yer veren *Çehârbend-i Nûşirevân*, *Anûşirvân* ve *Mûbedân*; tasavvufi mahiyetteki *Meclis-i efrûz* adlı manzum eserleri bulunmaktadır. Ayrıca bir de adı bilinmeyen tasavvufi manzum bir eseri vardır.¹⁴ İbn Yemîn 769 (1368) yılında Feryümed'de vefat etmiştir.¹⁵

1 Lutf Ali Beg Âzer-i Bigdili, *Âteşkede-yi Azer* (Tahran: Neşr-i Kitâb, 1337 hş), 8.

2 Zebihullâh-i Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İrân* (Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1386 hş), 3: 951.

3 A. Naci Tokmak, "İbn Yemîn-i Tuğrâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 1999), 20: 448.

4 Emin Ahmed-i Râzî, *Tezkire-i Heft İklim*, tsh. Seyyid Muhammed Rızâ Tâhiri (Tahran: İntişârât-ı Sürûş, 1389 hş), 810.

5 Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretuş-şuarâ*, tsh. Edward Browne (Tahran: İntişârât-ı Esâtîr, 1382 hş), 273.

6 Kadî Nûrullâh-i Şufterî, *Mecâlisu'l-mu'minin* (Tahran: İntişârât-ı İslâmiye, 1377 hş), 671.

7 Tokmak, "İbn Yemîn-i Tuğrâî", 448.

8 Sa'id-i Nefîsî, *Târih-i Nazm u Nesr Der İrân ve Der Zebân-i Fârsî* (Tahran: İntişârât-ı Furûğî, 1363 hş), 1: 201.

9 Tokmak, "İbn Yemîn-i Tuğrâî", 448.

10 Rıza Kuli Hân Hidâyet, *Mecma'u'l-fusahâ* (Tahran: Emîr Kebir, 1340 hş), 4: 1.

11 Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İrân*, 956.

12 Tokmak, "İbn Yemîn-i Tuğrâî", 448.

13 Safâ, *Târih-i Edebiyyât der İrân*, 957.

14 Tokmak, "İbn Yemîn-i Tuğrâî", 448.

15 Browne, Edward G., *A Literary History of Persia* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953), V: 215.

İbn Yemîn'in incelenen *Divân*'ında üç yüz yirmi dört tane gazeli bulunmaktadır. Bu gazellerde çiçek, ağaç ve meyveler bazen gerçek anlamında; bazen de teşbih, istiare ve kinaye gibi edebî sanatlarla kullanılmışlardır. Edebî sanatlardan olan teşbih bir şeyi bir şeye benzetme; istiare gerçek anlamı ile mecazi anlamı arasında benzerlik ilgisi bulunma kaydıyla bir kelimeyi gerçek anlamı dışında kullanmaktır. Kinaye uzak ve yakın anlamı olan bir sözün, zihinden uzak anlamı kastedilecek şekilde kapalı söylenmesidir.¹⁶ Çalışmamızda ilkin tespit edilen çiçekler, ağaçlar ve meyveler hakkında genel bilgiler verilmiş; Fars şiirinde bunlara yüklenen anlamlar ve benzetildikleri unsurlara kısaca değinilmiş ardından çiçekler, ağaçlar ve meyveler ile yapılan tamlamalar sıralanmıştır. Daha sonra ise bu çiçek, ağaç ve meyvelerle neyin kastedildiği ya da bunların neye benzetildiği örnekleriyle açıklamalı olarak dikkatlere sunulmuştur. Ancak beyitlerin çokluğu göz önünde bulundurulduğundan her madde ile ilgili birkaç örnekle yetinilmiştir.

İbn Yemîn *Divân*'ında yer alan çiçek, ağaç ve meyveleri şu şekilde gruplandırabiliriz:

1. Çiçekler: Erguvan, gül, gülнар, lale, menekşe, nergis, nesrin, nesteren, nilüfer, reyhan, sümbül, süsen, şebboy, yasemin.
2. Ağaçlar: Çınar, karaağaç, sanavber, servi, sidre, söğüt, şimşad, tuba.
3. Meyveler: Ayva, badem, elma, fıstık, unnâb.

1. Çiçekler:

1.1. Erguvan: Leguminosae familyasından *Cercis* türü¹⁷ dalları ince, baharı müjdeleyen çiçekleri böbrek şeklinde ve kırmızıya mayil erguvan renginde olan yaprak döken ağaç ya da ağaççık ve bu ağacın çiçekleridir.¹⁸ Fars şiirinde kırmızılık ve letafet mazharı olan erguvan çiçeği kırmızı rengi yönüyle bazen şaraba, bazen sevgilinin yüzüne, yanağına vb. çeşitli şeylere teşbih edilmiştir.¹⁹

İbn Yemîn dört yerde bazen “شاخ ارغوان، آب ارغوان” şeklinde tamlamalı bazen de tekil olarak yer verdiği erguvan çiçeğini kanlı gözyaşına, kulağa benzetmiş; erguvanın kulağına Bedehşan yakutunu takması ya da erguvan dalından ateşin alev almasıyla da erguvanın açmasını kastetmiştir. Birkaç örnek:

Erguvan gülünün dallarını kulağa benzeten şair, Bedehşan yakutunu kulağına takmasıyla erguvan çiçeğini hem teşhis sanatıyla kişileştirmiş hem de istiare yaparak baharın habercisi kırmızı renkli erguvan çiçeklerinin açmasını kastetmiştir:

16 Veyis Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Smâât-ı Edebî* (Ankara: Aktif Yayınevi, 2014), 138, 161, 167.

17 Hâdi-yi Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân* (Tahran: Merkez-i Neşr-i Dânişgâhî, 1374 hş), 112.

18 Behrâm-i Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî* (Tahran: İntişârât-i Sohen, 1389 hş), 1.

19 Mehbîz-i İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, *Dânişnâme-yi Edebî-yi Fârsî* (Tahran: İntişârât-i Vezârât-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, 1381 hş), 2: 1188.

رخسار لاله رنگ خوشت آتش ترست آب حیات در لب میگون مضرست
*Senin güzel lale renkli yüzün ıslak ateştir, şarap renkli dudakta ab-ı hayat saklıdır.*⁴⁵

ز تاب لاله سیراب آتش افروزش گلاب دیده من آب ارغوان گردد
 Şair “kışkırtıcı sulu lalesi” ifadesiyle istiare yaparak sevgilinin kırmızı, parlak ve güzel yüzünü kastetmiştir:

*Onun kışkırtıcı sulu lalesinin hararetinden, gözümün gül suyu erguvan suyuna döner.*⁴⁶

Aşığın gam ve kederden kararan gönlünü siyahlık bakımından lalenin içine teşbih etmiştir:

چون دل لاله سیه شد دلم از غم که مباد ناگهان سبزه نشیند زیر گنارت
*Ansızın senin gülnarının üzerinde yeşillik bitmesin diye, gönlüm gamdan lalenin içi gibi siyah oldu.*⁴⁷

Sevgilinin alımlı, güzel yüzünü kırmızlık yönüyle lale bahçesine teşbih etmiştir:

روی تو چون لاله زار قد تو چون نارون دل ز فراق حزين جان ز غمت ممتحن
*Senin yüzün lale bahçesi gibi, senin boyun karaağaç gibi, gönül senin ayrılığından hüznü, can gamından imtihanda.*⁴⁸

1.6. Menekşe: Violaceae familyasına bağlı Viola cinsinden bir ya da çok yıllık otsu bitkidir.⁴⁹ Sapları kısa, çanak yaprakları arkaya kıvrık, alt taç yaprağı mahmuzlu; ince sapın ucundaki altı yapraktan oluşan çiçekleri çoğunlukla mor ve beyaz ya da iki renklidir.⁵⁰ Fars şiirinde menekşe koyu renkli ve kıvrımlı çiçekleri dolayısıyla sevgilinin saçı, kâkülü ve ayva tüyünden istiare olmuş⁵¹; ya da sevgilinin dudağının etrafındaki tüylere ve saçına; ayrıca koyu rengiyle sevgilinin benine; koyu rengi matem elbisesine, rahiplerin kıyafetine; yapraklarının şekli kulağa teşbih edilmiştir. Çiçeğin ince, aşağı doğru eğik sapı, başını üzüntüyle ve matemle dizlerinin arasına almış yaşlı, üzüntülü baş olarak da tabir edilmiştir.⁵²

45 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 200.

46 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 217.

47 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 197.

48 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 272.

49 Muzafferiyân, *Ferheng-i Nâmâh-yi Giyâhân-i İrân*, 585.

50 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1191.

51 Şemîsâ, *Ferheng-i İşârât*, 1: 185.

52 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şi'r-i Fârsî*, 34, 37.

İbn Yemin yaklaşık on iki yerde yer verdiği menekşe çiçeğini “برگ بنفشه شاخ بنفشه” tamlamalarıyla; bazen de tekil olarak kullanmıştır. Çoğunlukla teşbih ya da istiare yoluyla menekşenin rengi ve kokusu itibariyle sevgilinin hattı, ayrıca saç arasında ilgi kurmuş; bazen de menekşeyi şekil itibariyle kulağa, rengi dolayısıyla matemliye benzetmiştir. Birkaç örnek:

Şair sevgilinin hattını renk ve koku bakımından menekşe yaprağına benzetmiştir:

عبر سوده است خطت یاز گل برگ بنفشه است که بر می دهد
*Senin hattın ya gülden öğütülmüş amberdir ya da açmış menekşe yaprağıdır.*⁵³

Birinci mısrada menekşe koyu rengi matem elbisesine benzetilmiştir ve şair kendini menekşe gibi matem elbisesi giyen matemliye teşbih etmiştir. İkinci mısrada ise güzelliğin gül bahçesi yani sevgilinin gül gibi güzel ve kırmızı olan yüzü ve menekşe ekmekle deyüzünün üzerindeki hat yani ayva tüylerini kastetmiştir:

غرق خونم چون گل و همچون بنفشه سوگوار تا تو در گلزار حسن خود بنفشه کاشتی
*Sen kendi güzelliğinin gül bahçesine menekşe ektiğinden beri, gül gibi kana gark oldum ve tıpkı menekşe gibi yaslıyım.*⁵⁴

Yasemin ile sevgilinin yüzünü ve menekşe ile de zülfünü kasteden şair, gümüş gibi kulak ardı yani genel olarak yüz ile yasemin çiçeği ve misk kokulu saç ile de menekşe arasında ilgi kurmuştur:

زلف مشکین بر بناگوش چو سیم افکنده ایی از بنفشه بر سمن صد حلقه جیم افکنده ای
*Gümüş gibi kulak ardına misk kokulu zülfünü atmışsın, yaseminin (yüz) üzerine menekşeden yüz halka cim atmışsın.*⁵⁵

Şair perniyan kumaşıyla sevgilinin güzel yüzünü, ikinci beyitte yine erguvan çiçeği ile sevgilinin kırmızı yüzünü ve menekşe ile de saçını kastetmiş; yüzü ile kırmızı renk bakımından perniyan kumaşı ve erguvan çiçeği, siyah saç ile de menekşe arasında ilgisi kurmuştur:

خوش آتشعر سیه بر پرنیانش از بنفشه رسته گویی ز ارغوانش
*Onun perniyan kumaşı üzerindeki o siyah saç ne hoş, onun erguvanından sanki menekşe bitmiş.*⁵⁶

53 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemin-i Feryümedî*, 234.

54 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemin-i Feryümedî*, 300.

55 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemin-i Feryümedî*, 306.

56 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemin-i Feryümedî*, 253.

1.7. Nergis: Nergis ise Amaryllidaceae familyasından *Narcissus* cinsinden, hoş kokulu soğanlı bitki türüdür.⁵⁷ Ortasında sarı renkli daire şeklindeki çanaklı bir yapısı bulunan nergisin, altı tane beyaz tabandan çıkan yassı yaprağı vardır ve baharın ilk çiçeklerinden olan nergisin çiçeği sapının ucunda aşağıya doğru biraz eğik durmaktadır. Birçok çeşidi olan nergisin nergis-i şehla, nergis-i miskin, nergis-i sadper türlerinden bazılarıdır.⁵⁸ Fars şiirinde çoğunlukla nergisin ortasındaki sarı renkli kısmı şekli ve rengi dolayısıyla mahmur ya da hasta göze teşbih edilmiştir.⁵⁹

İbn-i Yemîn yaklaşık yirmi dört yerde “نرگس مست, چشم نرگس, نرگس جادو” vb. tamlamalarıyla ya da mahmur, hasta, fitne, sarılığa yakalanmış şeklinde tasvir ettiği ve çoğunlukla istiare bazen de teşbih yoluyla yer verdiği nergis çiçeğini sevgilinin gözüne; bir yerde de aşığın ağlayan gözüne benzetmiştir. Birkaç örnek:

Şair istiare yaparak onun nergis ifadesiyle sevgilinin gözünü kastetmiştir:

نرگسش خون دلم خورد و ازو نیست دریغ شربتتش چون ندهم خاصه چنین بیمارست
*Onun nergisi gönül kanımı içti ama ondan esirgemem, özellikle böyle hasta olana şerbetini nasıl vermem.*⁶⁰

Yine “onun büyücü nergisi” ifadesi sevgilinin gözünden istiairedir:

چون خفته بود نرگس جادوش بیاید در دور قمر فتنه در خواب ببینید
*Onun büyücü nergisi uyuduğunda geliniz, ayın etrafında uykudaki fitneyi görünüz.*⁶¹

“Senin mest nergisin” tamlaması sevgilinin gözünden istiairedir:

نرگس مست تو دارد هوس خواب هنوز سنبل زلف ترا هست سر تاب هنوز
*Senin mest nergisin uyku hevesindedir hala, senin zülfünün sümbülü serkeşlik etmektedir hala.*⁶²

Aşığın ağlayan gözünden istiare olan nergis çiçeğini sudaki ıslak nilüfere benzetmiştir:

چشم من در غم تو چون سپر افکند بر آب نرگسی بین که به نیلوفر تر می ماند
*Benim gözüm senin gamında kalkanı suya atınca, ıslak nilüfere benzeyen nergise bak.*⁶³

57 Muzafferiyan, *Ferheng-i Nâmâh-yi Giyâhân-i İrân*, 358.

58 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1200.

59 Şemisâ, *Ferheng-i İşârât*, 2: 1170

60 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 215.

61 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 220.

62 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 248.

63 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 235.

1.8. Nesrin: Küçük beyaz ve hoş kokulu çiçekli, boyu gül ağacına benzeyen bir ağaçtır.⁶⁴ Günümüzde İran'da nesrin adıyla bir çiçek bilinmemesine rağmen, bu çiçek eski Fars şiirinde kırmızı gül familyasından beyaz renkli hoş kokulu, dikenli küçük bir ağaççık olarak ortaya çıkmış ve beyaz rengi dolayısıyla sevgilinin yüzüne, tenine, kulak ardına, inciye, yıldıza ve güzel kokusu dolayısıyla sevgilinin saçına teşbih edilmiştir.⁶⁵

Şair, bir yerde nesrin çiçeğine yer vermiş ve istiare yaparak dik servi tamlamasıyla uzun boylu sevgiliyi; onun üzerinde nesrin çiçeğinin açması ifadesiyle de sevgilinin beyaz yüzünü kastetmiştir. Yani sevgilinin yüzü ile nesrin çiçeği arasında beyazlık ve güzellik bakımından ilgi kurmuştur:

بر سر سرو سهی نسرین و سنبل کی شکفت تا چه شاخست آنکه او را برگ و بار دیگرست

*Dik servinin başında nesrin ve sümbül ne zaman açtı, nasıl bir daldır ki onun yaprağı ve meyvesi başkadır.*⁶⁶

1.9. Nesteren: Kırmızı gülün yükseklerde biten yabani türlerindedir.⁶⁷ Nesterenin her dalında birkaç gülün bir arada açtığı beyaz ve hoş kokulu çiçekleri vardır.⁶⁸ Birkaç türü olan nesteren çiçeği beyaz rengi dolayısıyla sevgilinin yüzüne ve hoş kokusu da sevgilinin kokulu saçına teşbih edilmiştir.⁶⁹ İbn-i Yemîn nesteren çiçeğini beş yerde “روی نسترن, ورق نسترن” tamlamalarıyla ya da “نسترن” şeklinde tekil olarak kullanarak sevgilinin yanağını ve yüzünü kırmızılık ve güzellik bakımından nesteren çiçeğine benzetmiştir. Birkaç örnek:

Birinci mısradaki siyah zülfün kıvrımındaki sevgilinin yüzünü şekil ve parlaklık yönüyle güneşe benzeten şair, ikinci mısradaki ise siyah saçını renk ve koku bakımından sümbüle, güneş yüzünü de kırmızılık ve letafet açısından nesteren yaprağına teşbih etmiştir:

آفتاب رخ او در شکن زلف سیاه همچو در سایه سنبل ورق نسترن است

*Siyah zülfün kıvrımında onun güneş yüzü, tıpkı sümbülün gölgesindeki nesteren yaprağı gibidir.*⁷⁰

64 Rengçi, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 420.

65 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 397-398.

66 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 193.

67 Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 266.

68 İsmâil pür, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1201.

69 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 391.

70 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 216.

Şair bir başka beyitte ise sevgilinin uzun boyunu servi ağacına ve yüzünü de nesteren çiçeğine teşbih etmiştir:

من ندیدم نشنیدم که بود در چمنی همچو بالای تو سروی و چورخ نسترنی
Çimenlikte ne olduğunu ne gördüm ne duydum, senin boyun gibi servi, senin yüzün gibi bir nesteren.⁷¹

1.10. Nilüfer: Nymphaeaceae familyasına bağlı suda yetişen bir bitkidir.⁷² Beyaz nilüfer, sarı nilüfer gibi çeşitli türleri bulunan nilüfer çiçeği rizomları ile suyun tabanına tutunur, yaprakları kalp şeklindedir ve suyun üzerinde, bir tane sarı ya da beyaz renkli çiçek açar.⁷³ Fars şiirinde nilüfer çiçeği yapraklarının ve çiçeklerinin rengi ve şekli dolayısıyla kalkan, ağlayan göz, ayva tüyü gibi çeşitli şeylere teşbih edilmiştir.⁷⁴

Nilüfer edebiyatta secde ve seccadeyle de ilişkilendirilmiştir. Bu durumla alakalı olarak anlatılan bir rivayete göre; dünyanın dört bir yanını gezen nilüfer, her gittiği yerde kin, düşmanlık ve kıskançlıkla karşılaşmış ve bu sebeple gönül huzuruyla ibadet etmek için deryayı kendine mesken etmiştir.⁷⁵

İbn Yemîn altı yerde tekil olarak “همچو” ve “چو” benzetme edatlarıyla birlikte kullandığı nilüfer çiçeğini gözbebeğine, ağlayan göze, hatta, nergise (göze), menekşeye (hatta), sümbül dalına (zülfe) benzetmiştir. Birkaç örnek:

Birinci mısradaki sevgilinin yüzü gülünar çiçeğine, ikinci mısradaki ise aşğın göz bebeği nilüfere, gözyaşı suya benzetilmiştir. Ayrıca nilüfer şeklen kalkana benzetilirken, “kalkanı suya atmak” ibaresi de teslim olmaktan kinaye olarak kullanılmıştır:

مردم چشم ز عکس روی چون گلنار تو همچو نیلوفر سپر می افکند بر روی آب
Senin gülünâr gibi olan yüzünün aksinden göz bebeğim, tıpkı nilüfer gibi suyun üzerine kalkan atar (teslim olur).⁷⁶

Nergisten kasıt aşğın gözüdür, ağlayan gözü ıslak nilüfere benzetmiştir:

چشم من در غم تو چون سپر افکند بر آب نرگسی بین که به نیلوفر تر می ماند
Benim gözüm senin gamında kalkanı suya atınca nergise bak ki ıslak nilüfere benziyor.⁷⁷

71 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 309.

72 Kerimî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 223.

73 Rengcî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 423-424.

74 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 414.

75 Reyhan Keleş, “Gâlib'in Has Bahçesinin Gülleri”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildiriler* (Eskişehir: 2014) 3: 609.

76 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 186.

77 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 235.

Sevgilinin hattını şekerin üstündeki karınca izine, ateş üstündeki dumana, ayna üzerindeki pasa ve suyun üzerindeki nilüfer çiçeğine benzetmiştir:

پی مور است بر شکر خطش یا دود بر آتش و یا بر آینه زنگست و یا بر آب نیلوفر

*Onun hattı şekerin üzerindeki karınca izidir ya ateşin üstündeki duman; aynanın üzerindeki pastır ve ya suyun üzerindeki nilüfer.*⁷⁸

1.11. Reyhan: Labiatae familyasından *Ocimum basilicum* cinsi⁷⁹ tek yıllık, güzel kokulu yaprakları yumuşak, yeşil ve çiçekleri beyaz ve pembe renkli bir bitkidir.⁸⁰ Reyhan kokusu ve yeşil rengiyle ruhun huzura ereceği ve cennet bulunacağı söylenen cennet çiçeğidir.⁸¹ Fars şiirinde reyhan rengi ve kokusu sebebiyle sevgilinin yüzü, saçları ve ayva tüyüne teşbih edilmiştir.⁸²

İbn Yemîn beş yerde tekil olarak yer verdiği reyhan çiçeğini üç yerde sevgilinin hattından istiare olarak kullanmış; bir yerde mücevher dükkanına ve bir yerde de şiirlerine teşbih etmiştir. Birkaç örnek:

Şair serviye benzettiği sevgilinin uzun boyunun üzerinde açan gül ile sevgilinin güzel kırmızı yüzünü, reyhan ile de kokulu hattını kastetmiştir:

در جهان جز قد و بالای خوشش دید کسی هیچ سروی که شکفتش گل و ریحان بر سر

*Cihanda onun hoş, uzun boyu dışında üstünde gül ve reyhan açan serviye kim gördü?*⁸³

Çimenlikte renk renk açan reyhan çiçeklerini mücevherci dükkanına teşbih etmiştir:

بس که ریاحین شکفت بر چمن از رنگ رنگ گشت چمن غیرت کلبه کوهر فروش

*Çimenlikte renk renk öylesine çok reyhanlar açtı ki çimenlik mücevher satıcısının dükkanını kıskandırdı.*⁸⁴

78 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 244.

79 Kerîmî, *Esâmî-yi Gîyâhân-i İrân*, 224.

80 Rengçî, *Gul u Gîyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 150.

81 Orhan Başaran, "Bir Fabl Örneği: Keşfü'l-Esrâr alâ Lisâni't-Tuyûr ve'l-Ezhâr", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sy. 2 (1999): 162.

82 Gerâmî, *Gul u Gîyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 471.

83 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 245.

84 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 254.

1.12. Sümbül: Liliaceae familyasından Hyacinthus cinsine ait soğanlı, hoş kokulu bir bitkidir.⁸⁵ Baharın başlarında dağ ve kırlarda açan, salkım şeklinde çiçekleri olan sümbülün mor, kırmızı, mavi, beyaz ve sarı renkleri vardır.⁸⁶ Birçok türü olan sümbülün en ünlüleri sümbül-i Rûmî, sümbül-i Hindî ve sümbül-i Cebelî dir.⁸⁷ Sümbül, Fars şiirinde koyu mor ya da mavi rengi ve hoş kokusu dolayısıyla sevgilinin saçına ya da ayva tüyüne benzetilmiştir.⁸⁸

İbn Yemîn yaklaşık olarak otuz beş yerde yer verdiği sümbül çiçeğini “سنبیل, سنبیل طره سنبیل, سنبیل تر, شاخ سنبیل, سایه سنبیل, سنبیل غالیه بوی, سنبیل زلفت, سنبیل زلف تو, سنبیل سیراب سنبیل رعنا” tamlamalarıyla ya da tekil olarak sevgilinin zülfüne istiare ya da teşbih yapmak için kullanmıştır. Birkaç örnek:

Şair aşağıdaki iki örnekte de renk ve koku bakımından sevgilinin zülfünü sümbüle teşbih etmiştir:

نرگس مست تو دارد هوس خواب هنوز سنبیل زلف ترا هست سر تاب هنوز
*Senin mest nergisin uyku hevesindedir hala, senin zülfünün sümbülü serkeşlik etmektedir hala.*⁸⁹

سنبیل زلف تو چون سلسله جنباندر دور بیخود از جادل سودا زده بر جست برفت
*Senin zülfünün sümbülü zincir gibi uzaktan sallanınca, sevdalı gönül yerinden oynadı ve kendinden geçti.*⁹⁰

Şair gül ile sevgilinin yüzünü ve sümbül ile de yüzünün üzerindeki zülfünü kastetmiştir:

نگارین من از سنبیل چو چوگان می کشد بر گل بسان گوی می افتد دلم در اضطراب از غم
*Benim sevgilim gülün üzerine sümbülden çevgen çektiğinde, gönlüm top gibi gamdan ıstıraba düşüyor.*⁹¹

Gül yaprağı sevgilinin güzel ve kırmızı yüzünden ve sulu sümbül de zülfünden istiaredir:

بر برگ گلش سنبیل سیراب ببینید در حقه لعلش گهر ناب ببینید
*Onun gül yaprağı üzerindeki sulu sümbülüne bakınız, onun lalinin hokkasında halis inciye bakınız.*⁹²

85 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1194.

86 Rengcî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 221.

87 Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü* (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2008), 642.

88 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şi'r-i Fârsî*, 189.

89 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 248.

90 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 191.

91 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 268.

92 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 220.

1.13. Süsen: Liliaceae familyasına bağlı *Lilium* cinsinden⁹³ hoş kokulu bir çiçektir. Çeşitli renk ve şekillerdeki çiçekleri ve uzun kılıç gibi yaprakları vardır. Mor, sarı, kırmızı ve beyaz gibi değişik renkleri vardır.⁹⁴ Beyaz renklisine azat süsen denilmektedir ve on dilli olarak da bilinmektedir. Özgürlük tezahürü olan süsen, mitolojik yönüyle de ön plana çıkmıştır ve özgürlük yönüyle sular tanrıçası Nâhid'le ilgisi vardır.⁹⁵ Fars şiirinde süsen rengi ve şekliyle sevgilinin yüzüne, dile, kılıca, altına, ve birçok şeye teşbih edilmiştir.⁹⁶

İbn Yemîn beş yerde “ پای سوسن, سوسن ازاد, زلف سوسن سالی تو ” tamlamalarıyla değindiği süsen çiçeğini iki yerde sevgilinin zülfüne, bir yerde yanağına benzetmiş; iki yerde ise özgür ve özgürlük ile ilişkilendirerek kullanmıştır. Birkaç örnek:

Şair sevgilinin zülfünü şekil ve koku bakımından süsen çiçeğine teşbih etmiştir:

دل رمید از من چنان کز وی نبودم آگهی دیدمش اکنون بچین زلف سوسن سالی تست
Gönül benden öyle ürkmüş ki bir haber bulamadım, şimdi onu senin süsen gibi zülfünün kıvrımında gördüm.⁹⁷

Şair, sevgilinin yanağı ile azat süsen arasında benzerlik ilgisi kurmuştur:

عالم از حسن تو یکسر حسن آباد شدست بنده عارض تو سوسن ازاد شدست
Âlem senin güzelliğinden baştanbaşa güzellikle âbâd olmuştur, senin yanağının kölesi azat süsen olmuştur.⁹⁸

1.14. Şebboy çiçeği: Cruciferae Familyasından *Cheiranthus* cinsi⁹⁹ sarı, kırmızı, mor ve beyaz gibi renkleri bulunan, baharın habercisi hoş kokulu bir çiçektir. Fars şiirinde genellikle bahar tasvirlerinde geçmektedir.¹⁰⁰ İbn Yemîn bir yerde şebboy çiçeğinin açtığına yani baharın geldiğine ve gül bahçesine gidip eğlenme zamanı geldiğine dikkat çekmektedir:

کای دل اگر آگهی چون گل خیری شکفت پای ز گلشن مکش دست ز ساغر مدار
Ki ey gönül şebboy çiçeğinin açtığından haberdarsan, ayağını gülşenden çekme, elini kadehten kaldırma.¹⁰¹

93 Kerimî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 206-207.

94 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şîr-i Fârsî*, 199-200.

95 Âdilzâde-Fahrî, *Ferheng-i Edebî-yi Giyâhân*, 38.

96 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1196.

97 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 194.

98 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 206.

99 Muzafferiyân, *Ferheng-i Nâmâ-yi Giyâhân-i İrân*, 121.

100 Rengçi, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 132.

101 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 243.

1.15. Yasemin: Oleaceae familyasının *Jasminum* cinsinden¹⁰² hoş kokulu ve yaklaşık yüz türü bulunan beyaz, sarı ya da kırmızı renkli bir çiçektir.¹⁰³ Fars şiirinde genellikle beyaz renkli yasemin çiçeği rengi ve hoş kokusu dolayısıyla sevgilinin yüzü, yanağı, kulak ardı, saçı gibi çeşitli şeylere teşbih edilmiştir.¹⁰⁴

İbn Yemîn yaklaşık olarak yirmi bir yerde yasemin çiçeğini “جیب ,بوی سمن رخسار” gibi tamlamalı olarak bazen de “سمن” ya da “سمنین” şeklinde tekil kullanmış; sevgilinin yüzü, yanağı, kulak ardı, endamı ve terine benzetmiş; beyaz renkli yasemin çiçeğinin inci gerdanlık takmasıyla da açmasını kastetmiştir. Birkaç örnek:

Sevgilinin terlemiş olan yanağını yasemin yaprağı üzerine dökülen gül suyuna benzetmiştir:

عرق نشسته ز می بر عذار ناوک او چنانکه بر ورق یاسمین گلاب زده

*Onun nazik yanağı şaraptan terlemiş, yasemin yaprağı üzerine gül suyu atmış gibi.*¹⁰⁵

Sevgilinin yüzünü beyaz rengi dolayısıyla yasemin çiçeğine benzetmiştir:

چو رخسار سمن سیمایا بشووی نشان هسستی از دلها بشووی

*Yasemin simalı yüzünü yikarsan, gönüllerden varlık işaretini yikarsın.*¹⁰⁶

2. Ağaçlar:

2.1. Servi: Cupressaceae familyasından *Cupressus* türünden¹⁰⁷ asla yapraklarını dökmeyen, hep yeşil kalan uzun, dik bir ağaç türüdür. Ve kendine özgü bir kokusu vardır.¹⁰⁸ Çoğunlukla ırmak kenarlarında yetişen servinin dalları kısa ve meyvesi yoktur; bu yüzden özgür olarak nitelenmiştir. Fars şiirinde servi, sevgilinin uzun ve dik boyuna benzetilmiş ve sevgiliye salınan servi sıfatı verilmiştir.¹⁰⁹ Servi ebedilik, özgürlük, doğruluk, başı yücelerde olma gibi nitelemelere ek, düzgün dallarıyla doğru olmayı da sembolize etmiştir.¹¹⁰

102 Muzafferiyan, *Ferheng-i Nâmhâ-yi Giyâhân-i İrân*, 294.

103 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1202.

104 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şîr-i Fârsî*, 436.

105 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 287.

106 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 304.

107 Muzafferiyan, *Ferheng-i Nâmhâ-yi Giyâhân-i İrân*, 169.

108 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1196.

109 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şîr-i Fârsî*, 162.

110 Yıldırım, *Fars Mîtojojisi Sözlüğü*, 617.

İbn Yemîn yüz altı yerde çoğunlukla “سرو, سهی سرو روان, سرو سهی, سهی سرو قامتت” سرو آزاد تو, سرو سهی, سرو نو جوان, سرو گل اندام, سرو سیم اندام, سرو جویبار, سرو بوستان, قباپوش “سرو سمنبر, سرو تو, سرو چمن, سرو سیمبر, سرو سیمین, سهی سرو خرامان, سرو بالا, سرو روان, سرو آزاد vb. gibi tamlamalı bazen de tekil olarak yer verdiği servi ağacını teşbih ya da istiare yoluyla sevgilinin boyuna benzetmiştir. Birkaç örnek:

Sevgilinin boyunu serviye ve yüzünü aya teşbih etmiş ve sonra onu serviden daha üstün tumuştur:

تویی چو سرو ولی سرو ماه رخ نبود تویی چو ماه ولی ماه سرو بالا نیست
*Sen servi gibisin; ama servi ay yüzlü olmaz, sen ay gibisin; ama ay, servi boylu olmaz.*¹¹¹

Birinci mısradaki sevgilinin yüzünü bahara, ikinci mısradaki boyunu serviye teşbih etmiştir:

جز رخ یار من بهار که دید چون قدش سرو جویبار که دید
*Benim yârimin yüzü dışında baharı kim gördü, onun boyu gibi ırmak kenarında serviye kim gördü?*¹¹²

Gümüş tenli servi, beyaz tenli uzun boylu sevgiliden; inci gözyaşı ve altın da sararmış yüzden istiaredir:

گفتم برای زیورت ای سرو سیمبر پیوسته چشم و چهره من گوهر و زرست
*Dedim: ey gümüş tenli servi, seni süslemek için daima gözüm ve çehrem inci ve altındır.*¹¹³

2.2. Sanavber: Kozalaklı ya da iğne yapraklı grubundan Pinaceae familyasından Abies cinsinden bir ağaç türüdür.¹¹⁴ Daima yeşil kalan bu ağaç çok uzun boylu olup hoş bir kokuya sahiptir ve Fars şiirinde sevgilinin uzun boyuna teşbih edilmiştir.¹¹⁵

İbn Yemîn sanavber ağacına bir yerde baharın geldiğini tasvir ederken gerçek anlamda cins isim olarak; bir yerde ise sevgilinin dik boyunu sanavber ağacına teşbih ederken olmak üzere toplamda iki kez yer vermiştir. Örnek:

در گل بماند سرو سهی راز رشک پای ز آن قد که راست همچو صنوبر کشیده ای
*Sanavber gibi dik uzattığın o boydan, dik servinin ayağı kıskançlıktan çamurda kalır.*¹¹⁶

111 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 191.

112 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 223.

113 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 201.

114 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şîr-i Fârsî*, 233.

115 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1198.

116 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 300.

2.3. Şimşâd: Celasteraceae familyasından kısa boylu Evonymus cinsi¹¹⁷ ya da Buxaceae familyasından uzun, daima yeşil olan Buxus cinsinden iki ağaç türünün ismidir.¹¹⁸ Fars edebiyatında geçen şimşad ağacı muhtemelen Buxus türüdür.¹¹⁹ Şimşâd daima yeşil kalır; çok sert ve sık yapılı, sarı renkli bir gövdeye sahip olup kendine özgü bir kokusu vardır.¹²⁰ Fars şiirinde sevgilinin boyu, salınarak yürüyüşü, saç şimşada teşbih edilmiştir.¹²¹

İbn Yemîn yedi yerde “سایه شمشاد، طره شمشاد، قد چو شمشاد تو، قد شمشاد” tamlamalarıyla yer verdiği şimşad ağacını iki yerde sevgilinin boyuna, iki yerde de saçına benzetmiş; iki yerde de şimşadın gölgesinde oturma zamanıyla baharın geldiğini tasvir etmiştir. Birkaç örnek:

Şair sevgilinin boyunu şimşad ağacına teşbih etmiştir:

در تاب و سر افکنده بود سرو چو نرگس گر قد چو شمشاد تو سوی چمن آید

*Eğer senin şimşâd boyun çimenliğe doğru gelse servi, nergis gibi ıstırapta ve utançta olur.*¹²²

Sevgilinin yüzü ile taze gül ve sevgilinin saçıyla şimşad ağacının saçığı arasında benzerlik ilgisi kurmuştur:

حبذا باد بهاری که ز روی و مویت بر گل تازه و بر طره شمشاد نهاد

*Ne güzel bir bahar rüzgârı ki senin yüzün ve saçından taze gülün üzerine şimşadın saçığını koydu.*¹²³

2.4. Söğüt: Salicaceae ailesinden Salix cinsi meyvesiz, ince, uzun yapraklı, nemli toprakta ve ırmak kenarlarında iyi büyüyüp yetişen boylu ağaç ya da bodur çalı halinde ağaçlık türüdür.¹²⁴ Sarı söğüt, beyaz söğüt, misk söğüdü gibi çeşitli türleri vardır.¹²⁵ Fars şiirinde söğüdün yaprakları şeklen hançere, kılıca, dile, saça; hazanda sararmış yaprakları hasta yüze; rüzgârda çok fazla sallanan ince dal ve yaprakları ise titremeye benzetilmiştir.¹²⁶

117 Muzafferiyan, *Ferheng-i Nâmâ-yi Giyâhân-i İrân*, 224.

118 Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 96.

119 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 162.

120 Muhammed Ca'fer-i Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî* (Tahran: Ferheng-i Muâsır, 1386 hş), 525.

121 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 663.

122 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 220.

123 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 237.

124 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”, 1191.

125 Rengî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 74.

126 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 52.

İbn Yemîn, söğüt ağacına bir yerde baharın geldiğini anlatırken gerçek anlamda cins isim olarak; bir yerde ise âşığın gönlünün titremesini söğüt ağacına teşbih ederken yer vermiştir. Örnek:

بروز وصل دلم همچو بيد لرزانست ز بیم آنکه شب هجر در قفاست مرا
*Vuslat gündüzü ardından benim için hicran gecesinin olacağı korkusundan gönlüm söğüt gibi titremektedir.*¹²⁷

2.5. Karaağaç: Ulmaceae familyasının Ulmus cinsinden¹²⁸ güzel görünüşlü, boyları uzun, yaprakları tırtıklı ve sık, kerestesi çok sağlam olan gölgeli bir ağaç türüdür.¹²⁹ Fars şiirinde genellikle sevgilinin uzun ve dik boyuna benzetilmiştir.¹³⁰

İbn Yemîn iki yerde kullandığı karaağacı sevgilinin boyuna teşbih etmiştir. Örnek:

روی تو چون لاله زار قد تو چون نارون دل ز فراق حزين جان ز غمت ممتحن
*Senin yüzün lale bahçesi gibi, boyun karaağaç gibi, gönül senin ayrılığından hüznü, can gamından imtihanda.*¹³¹

2.6. Çınar: Platanaceae familyasından Platanus cinsi¹³² uzun boylu, geniş gövdeli, meyvesiz bir ağaç türüdür. Çok uzun ömürlü olan çınar ağacının yaprakları geniş, parçalı ve el şeklindedir.¹³³ Fars şiirinde çınar ağacının yaprağı şeklen ele, pençeye teşbih edilmiştir.¹³⁴

İbn Yemîn çınar ağacına iki yerde gerçek anlamda cins isim olarak; bir yerde de benzetme amacıyla değinmiştir. Örnek:

Dik serviye benzettiği sevgilinin boyunun arzusunda ellerini başlarına koyarak bekleyen âşıkları, yaprakları eli andıran çınar ağacına teşbih etmiştir:

مابیم در هوای سهی سرو قامتت بر سر زنان همیشه بسان چنار دست
*Daima çınar gibi elimizi başa koyarak senin dik servi boyunun arzusundayız.*¹³⁵

127 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 183.

128 Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 305.

129 Rengçî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 400-401.

130 İsmâîl pûr, "Giyâhân Der Edeb-i Fârsî", 1198.

131 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 272.

132 Muzafferiyân, *Ferheng-i Nâmâ-yi Giyâhân-i İrân*, 418.

133 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şî'r-i Fârsî*, 125.

134 Şemîsâ *Ferheng-i İşârât*, 1: 368.

135 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 190.

2.7. Sidre: Kur'an'da geçtiği üzere Hz. Peygamber dışında kimsenin geçemediği göğün yedinci katında ve arşın sağ tarafında yer aldığına inanılan bir ağaçtır.¹³⁶ Çok büyük olan bu ağacın yaprakları fil kulağı, meyveleri testi büyüklüğündedir ve altından saf sudan ve süttten ırmaklar akmaktadır.¹³⁷ İbn-i Yemîn bir yerde sevgilinin boyunu Sidre ağacıyla mukayese etmiştir:

باشاخ سدره دعوى بالا اگر كنى حالى بمنتهاش رسانى براستى

*Eğer Sidre dalıyla boy iddiası edersen, şimdi gerçekten onun müntehasına (sonuna) ulaşırsın.*¹³⁸

2.8. Tuba: Kur'an'da geçen, cennette bulunan¹³⁹, cennettekilerin köşklerinin üzerine dallarının sarktığı ve müminlerin her arzuladıklarında farklı koku ve tatlardaki meyvelerinden yiyebilecekleri bir ağaçtır.¹⁴⁰

İbn Yemîn bir yerde Tuba ağacına yer vermiştir. Sevgilinin uzun boyundan istiare olan serviyi, Tuba ağacına benzetmiş ve onun daha üstün olduğunu söylemiştir:

جانها فدای دوست که رضوان به باغ خلد طوبى براستى چو سهى سرو او نکشت

*Canlar sevgiliye feda çünkü Rıdvân doğrusu ebedi cennete onun dik servisi gibi Tuba ağacı dikmedi.*¹⁴¹

3. Meyveler:

3.1. Ayva: Rosaceae familyasından Cydonia ve oblonga türünden¹⁴² meyve ağacı ve onun sarı renkli, üzeri tüylü iri meyvesidir. Fars şiirinde ayva sarı rengiyle üzgün, hasta aşığın yüzüne ve üzerindeki tüyler de genç sevgililerin yanağına teşbih edilmiştir.¹⁴³

İbn Yemîn bir yerde ayvaya benzettiği sevgilinin çene çukurunun arzusunda aşışın döktüğü kanlı göz yaşlarını nar suyuna, sararan yanağını da renk bakımından ayvaya teşbih etmiştir:

در آرزوى سيب زخندان تو اشكم چون آب انار آمد و رخساره چو به شد

*Senin elma çenenin arzusunda gözyaşım nar suyu gibi oldu ve yanağım ayva gibi oldu.*¹⁴⁴

136 Rengcî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 197.

137 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 621.

138 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 304.

139 Şemîsâ, *Ferheng-i İşârât*, 1: 201.

140 Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*, 525.

141 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 213.

142 Muzafferiyân, *Ferheng-i Nâmâ-yi Giyâhân-i İrân*, 171-172.

143 Gerâmî, *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şi'r-i Fârsî*, 47.

144 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 222.

3.2. Badem: Badem, Rosaceae familyasının *Prunus*¹⁴⁵ ya da *Amygdalus*¹⁴⁶ cinsinden meyvesi yenebilen küçük bir ağaç türü olup meyvesi de aynı adı taşımaktadır. İki türünden dağda yetişen vahşi bademin meyvesi küçük ve içi acıdır, diğer türünün ise tatlıdır.¹⁴⁷ Fars şiirinde genellikle sevgilinin gözü şekil itibarıyla bademe teşbih edilmiştir.¹⁴⁸

İbn Yemîn on üç yerde bazen “چشم چو بادام و سیاهت, بادام دو چشم” tamlamalarıyla bazen de tekil olarak yer verdiği bademi teşbih ve istiare yoluyla on iki yerde sevgilinin, bir yerde de âşığın gözüne benzetmiştir. Birkaç örnek:

Sevgilinin gözünü bademe, dudağını da şekerle teşbih etmiştir:

گر کسی چشم و لبی خواست چو بادام و شکر
گو ببین چشم و لبش راست چو بادام و شکر
*Bir kimse badem gibi göz ve şeker gibi ağız isterse gitsin onun badem gibi gözüne ve şeker gibi ağızına baksın!*¹⁴⁹

Şair yine sevgilinin dudağını şekerle ve gözünü de bademe benzetmiştir:

نه لب و چشم همه شکر و بادام بود
چشم و لب دلبر ما راست چو بادام و شکر
*Dudak ve göz değil tümüyle şeker ve bademdir, bizim sevgilimizin gözü ve dudağı doğrusu badem ve şeker gibidir.*¹⁵⁰

Siyah badem sevgilinin siyah gözünden ve fıstık da ağızından istiaredir:

گفتم که به بادام سیاهت ندهم دل
لیکن چکنم پسته تو چرب زبانت
*Senin siyah bademine gönül vermem dedim; ama ne yapayım senin fıstığın tathı dilidir.*¹⁵¹

3.3. Elma: Rosaceae familyasından *Malus Pumila* cinsinden bir meyve ağacı ve bu ağacın meyvesidir.¹⁵² Elma ağacının çiçekleri beyaz renkte olup; meyvesi kırmızı, sarı, beyaz gibi çeşitli renklerde ve farklı büyüklüklerde birçok türe sahiptir.¹⁵³ Fars şiirinde elma renk ve şekil dolayısıyla sevgilinin çenesine benzetilmiştir.¹⁵⁴

İbn Yemîn beş yerde “سیب زخندان ve سیب زخندان تو” tamlamalarıyla sevgilinin çene çukurunu kırmızı rengi ve şekli bakımından elmaya benzetmiştir. Birkaç örnek:

145 İsmâil pûr, “Giyâhân Der Edeb-i Fârsi”, 1190.

146 Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 69.

147 Muzafferiyân, *Ferheng-i Nâmâ-yi Giyâhân-i İrân*, 38.

148 Rengçi, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsi*, 43.

149 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 247.

150 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 247.

151 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 211.

152 Kerîmî, *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*, 212.

153 Rengçi, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsi*, 234.

154 Şemîsâ, *Ferheng-i İşârât*, 2: 708.

ننهم روی ز بیماری عشقت به بهی تا بدندان نرسد سیب زخندان توام
*Senin elma çenen dişime ulaşmadıkça, senin aşk hastalığından sağlığa kavuşmam.*¹⁵⁵

من چو یعقوبم و جان و دل من یوسف وار در چه سیب زخندان تو دائم به چهند
*Ben Yakup gibiyim ve can ve gönüm Yusuf gibi, daima senin elma çene çukurunda ne güzel kuyudadırlar.*¹⁵⁶

3.4. Fıstık: Anacardiaceae ailesinden Pistacia ve Vera cinsinden yenebilen kabuklu meyve ve bu meyvenin ağacıdır.¹⁵⁷ Fars şiirinde sevgilinin küçük ağzı fıstığa benzetilmiştir.¹⁵⁸

İbn Yemîn on üç yerde bazen “پسته پسته شکر شکنت, پسته خندان تو, پسته خندان پسته” tamlamalarıyla bazen tekil olarak kullandığı fıstığı, istiareli olarak sevgilinin ağzını kastetmek için kullanmıştır. Birkaç örnek:

Aşağıdaki iki örnekte de gülen fıstık sevgilinin ağzından istiaredir:

چون پسته خندان توام در نظر آمد در دیده غمیده عقیق و گهر آید
*Senin o gülen fıstığın görününce, gamlı gözümde akik ve inci olur.*¹⁵⁹

خوشست آن پسته خندان و خوش آن گفتارت خوشست آن سرو خرامان و خوش آن رفتارت
*O gülen fıstığın hoştur ve o konuşman hoş, o salınan servin hoştur ve o tutumun hoş.*¹⁶⁰

Fıstık kelimesi yine sevgilinin ağzından istiare; fıstığından şeker dökmesinden kasıt ise güzel ve tatlı konuşmasıdır:

خرامان می رود دلبر تعالی الله چه رفتارست شکر می بارد از پسته بنامیزد چه گفتارست
*Dilber salınarak gider, Allah yüceltsin ne gidiştir, fıstığından şeker döker mâşâallah ne konuşmadır.*¹⁶¹

3.5. Unnâb: Unnap, Cehrigiller (Rhamnaceae) familyasına mensup¹⁶², boyu 4-6 metreye kadar uzayabilen yaprakları dikenli, çiçekleri küçük ve sarı renkli dikenli bir ağaçtır.¹⁶³ Meyveleri zeytin gibi iri ve kırmızı renkte olan bu ağaç İran'da Hazar denizi kıyılarında, Horasan, Hemedan, Meşhed gibi bölgelerde yetişmektedir.¹⁶⁴ Fars ede-

155 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 262.

156 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 233.

157 Kerimî, *Esâmi-yi Giyâhân-i İrân*, 244-245.

158 Rengçî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 82.

159 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 225.

160 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 197.

161 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 197.

162 Muzafferyân, *Ferheng-i Nâmhâ-yi Giyâhân-i İrân*, 591.

163 Rengçî, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*, 288-289.

164 Kerimî, *Esâmi-yi Giyâhân-i İrân*, 317.

biyatında bu ağacın meyvesi, kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin dudağına ve kanlı gözyaşına teşbih edilmiştir.¹⁶⁵ İbn-i Yemîn üç yerde unnâb ile âşığın kanlı gözyaşını kastetmiştir. Örnek:

Birinci mısırada gülen fıstık sevgilinin ağzından istiare, âşığın bademe teşbih ettiği iki gözünden düşen unnâb ise kırmızı renkli (kanlı) gözyaşından istiaresidir:

عَنَابِ فَتَادَسْتِ زِ بَادَامِ دُو چِشْمِ تَادِيدِهْ اَمْ اَنْ پِسْتِهْ خَنْدَانِ كِهْ تُو دَارِی

*Senin o gülen fıstığını gördüğümünden beri, iki gözümün bademinden unnab düşmüştür.*¹⁶⁶

Sonuç

İbn Yemîn, Divân'ında yer alan gazellerinde erguvan, gül, gülнар, lale, menekşe, nergis, nesrin, nesteren, nilüfer, reyhan, sümbül, süsen, şebboy, yasemin gibi çiçeklere; çınar, karaağaç, sanavber, servi, sidre, söğüt, şimşâd, tuba gibi ağaçlara ve ayva, badem, elma, fıstık, unnâb gibi meyvelere yer vermiştir. İbn Yemîn sözkonusu çiçekleri, ağaçları ve meyveleri çoğunlukla teşbih, istiare, kinaye gibi söz sanatlarına başvurarak gerçek anlamları dışında ve benzetme amaçlı kullanmış; bazen az da olsa gerçek anlamda cins isim olarak da bunlara yer vermiştir. İbn Yemîn çiçekleri, ağaçları ve meyveleri renk, koku ve şekil bakımından yüz, yanak, göz, saç, boy, kulak ardı ve ayva tüyü vb. şeylerle ilişkilendirmiştir. Bu kullanımlarla ilgili olarak örnek verecek olursak şair, baharı müjdeleyen çiçeklerden olan erguvan çiçeğinin yapraklarını şeklen kulağa; bazen de kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin güzel kırmızı yüzüne benzetmiştir. Kırmızı gülü renk, koku, güzellik ve şekli dolayısıyla genellikle sevgilinin yüzüne, yanağına kimi zamanda sevgiliye, boya, endama, tere, âşıkların kanına ve altına teşbih etmiş; bazen gül ile bülbülün aşkına değinmiş; bazen gül zamanı, gül vakti gibi ifadelerle baharın gelişini anlatmıştır. Ayrıca gül ile bağlantılı olarak kullandığı gül bahçesini, sevgilinin yüzüne, yanağına, kavuşmaya benzetmiş; bazen de bahar zamanını anlatırken kullanmıştır. Sevgilinin uzun boyuyla ilgili olarak servi ve sanavber gibi ağaçlarla benzerlik ilgisi kurmuş; söğüt ağacının rüzgarda salınmasını titreyişe ve çınar ağacının yapraklarını şeklen ele teşbih etmiştir. Gözü bademe, çene çukurunu elmaya, ağzı da fıstığa vb. benzetmek suretiyle meyveleri de vücut azalarına teşbih etmiştir. Elbette ki tüm bunlar Klasik Fars edebiyatındaki diğer şairlerce de kullanılmış olan mazmunlar olmakla birlikte İbn Yemîn bunlara kendi tarz ve üslubunu kullanarak farklı ve güzel bir şekilde yer vermiştir.

165 Rengçi, *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsi*, 289.

166 Feryümedî, *Divân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryümedî*, 299.

Kaynakça

- Âdilzâde, Pervâne ve Fahrî Kamrân Paşâî. *Ferheng-i Edebî-yi Giyâhân*. Tebriz: İntişârât-i Surûş, 1387 hş.
- Başaran, Orhan. “Bir Fabl Örneği: Keşfü'l-Esrâr alâ Lisâni't-Tuyûr ve'l-Ezhâr”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sy. 2 (1999): 159-170.
- Bîgdilî, Lutf Ali Beg Âzer. *Âteşkede-yi Azer*. Tahran: Neşr-i Kitâb, 1337 hş.
- Browne, Edward Granville. *A Literary History of Persia*. 4 cilt. Cambridge: Cambridge University Press, 1953.
- Değirmençay, Veyis. *Fünûn-i Belâgat ve Smâât-ı Edebî*. Ankara: Aktif Yayınevi, 2014.
- Feryûmedî, İbn Yemîn. *Dîvân-ı Eşâr-ı İbn Yemîn-i Feryûmedî*. tsh. Hüseyin Ali-i Bâstânîrâd. Tahran: Kitâbhâne-i Senâî, t.y.
- Gerâmî, Behrâm. *Gul u Giyâh Der Hezâr Sâl-i Şi'r-i Fârsî*. Tahran: İntişârât-i Sohen, 1389 hş.
- Hidâyet, Rıza Kuli Hân. *Mecma'u'l-fusahâ*. 6 cilt. Tahran: Emîr Kebîr, 1340 hş.
- Kalkandelen, Hilâl. “Nevâî Bahçesinde Güller, Goncalar”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 29 (2008): 103-117.
- Keleş, Reyhan. “Gâlib'in Has Bahçesinin Gülleri”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildiriler*, 3: 595-613. Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, 2014.
- Kerimî, Hâdi. *Esâmî-yi Giyâhân-i İrân*. Tahran: Merkez-i Neşr-i Dânişgâhî, 1374 hş.
- Muzafferiyân, Veliyullah. *Ferheng-i Nâmhâ-yi Giyâhân-i İrân*. Tahran: Ferheng-i Muâsır, 1375 hş.
- Nefisî, Saîd. *Târîh-i Nazm u Nesr Der İrân ve Der Zebân-i Fârsî*. 2 cilt. Tahran: İntişârât-i Furûğî, 1363 hş.
- İsmâilpûr, Mehbîz. “Giyâhân Der Edeb-i Fârsî”. *Dânişnâme-yi Edebî-yi Fârsî*. 2: 1181-1204. Tahran: İntişârât-i Vezârât-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî, 1381 hş.
- Önal, Sevda. “Klâsik Türk Edebiyatında Lâle ve Edebî Bir Tür Örneği Olarak Lâle Şiirleri”. *Turkish Studies*, sy. 4/2 (2009): 911-927.
- Râzî, Emîn Ahmed. *Tezkire-i Heft İklim*. tsh. Seyyîd Muhammed Rızâ Tâhirî. Tahran: İntişârât-i Surûş, 1389 hş.

Rengçî, Gulâmhuseyn. *Gul u Giyâh Der Edebiyyât-i Manzûm-i Fârsî*. Tahran: Mutâlaât ve Tahkîkât-i Ferhengî, 1372 hş.

Safâ, Zebihullâh. *Târih-i Edebiyyât der Îrân*. 5 cilt. Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 1386 hş.

Semerkindî, Devletşâh. *Tezkiretuş-şuarâ*. tsh. Edward Browne. Tahran: İntişârât-i Esâtir, 1382 hş.

Şemîsâ, Sîrûs. *Ferheng-i İşârât*. 2 cilt. Tahran: Neşr-i Mitrâ, 1386 hş.

Şuşterî, Kadî Nûrullâh. *Mecâlisu'l-mu'minîn*. Tahran: İntişârât-i İslâmiye, 1377 hş.

Tokmak, A. Naci. "İbn Yemîn-i Tuğrâî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20: 448-449. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Yâhakkî, Muhammed Ca'fer. *Ferheng-i Esâtir ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî*. Tahran: Ferheng-i Muâsır, 1386 hş.

Yıldırım, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2008.